

Dariusz Poliński, Witold Tokarski, Wojciech Chudziak

Chełmża, st. 20, gm. loco, woj. toruńskie, AZP 26-43/56

Informator Archeologiczny : badania 29, 87-88

1995

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Na ogół przyjmuje się, że zespół zabudowań klasztornych mógł znajdować się w sąsiedztwie dzisiejszego kościoła. Podjęte w 1995 r. badania wykopaliskowe miały to zweryfikować. Na terenie przykościelnym (d. cmentarzu), na obszarze ponad 45 arów założono 28 różnych wymiarów wykopów archeologicznych oraz 2 wewnątrz istniejącego kościoła. Nadto wykonano ponad 100 odwiertów archeologicznych na całym obszarze przykościelnym. Stwierdzono, że na terenie przy istniejącym kościele z XIV w. brak jest śladów architektonicznych związanych z zabudową klasztorną, zatem klasztor cystersów bukowskich musiał się znajdować w innym miejscu. Badania ujawniły jednak, że przed wzniesieniem XIV-wiecznego kościoła istniała tu starsza budowla, prawdopodobnie również sakralna, z ok. poł. XIII w. Fragmentarycznie ślady tej budowli odsłonięto na głębokości ok. 2,3 m w wykopie XXIII, założonym na wschód od prezbiterium istniejącego kościoła. Konstrukcja ta, o wstępnie uchwytnych wymiarach 5,4 x 3 m, to pionowe paliki, poziome belki drewniane (do 8 cm średnicy), spalenizna i cegły dużych wymiarów (30 x 15 x 10,5 cm) oraz polepa. Miąższość resztek tej konstrukcji wynosi 1,2 m. Konstrukcję można łączyć ze starszym kościołem, który został spalony w wyniku najazdu na cystersów bukowskich rycerstwa pomorskiego w 1296 r.

Zebrane w trakcie badań ruchome materiały zabytkowe, głównie ceramika, wskazują, że wcześniej na tym terenie istniała osada kultury łużyckiej, a następnie osada wczesnośredniowieczna z ok. XII w. Była to prawdopodobnie osada rybacka. Pozostałe, liczniejsze materiały ceramiczne wiążą się już z osadnictwem cysterskim (XIII/XIV w.) oraz czasami nowszymi.

Szczegółowa penetracja terenów wokół Bukowa Morskiego oraz pewne informacje uzyskane od mieszkańców zdają się wyraźnie wskazywać, że zespół zabudowy klasztornej znajdował się ok. 300 m na północ od kościoła, na skarpie nad ciekami Bagiennica (d. Młynówka), lub też na południowym stoku wyniesienia, również ok. 300 m od obecnego kościoła. W miejscach tych należy podjąć badania wykopaliskowe.

Chelmża, st. 20
gm. loco, woj. toruńskie
AZP 26-43/56

Uniwersytet Mikołaja Kopernika
 Instytut Archeologii i Etnologii Zakład
 Archeologii Średniowiecza i Czasów
 Nowożytnych w Toruniu

Badania prowadził dr Dariusz Poliński (autor sprawozdania) przy współudziale mgr. Witolda Tokarskiego i 16-osobowej grupy studentów archeologii. Nadzór naukowy dr Wojciech Chudziak. Finansowane przez Fundację na Rzecz Nauki Polskiej w ramach programu „Adalbertus”, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu i Urząd Miejski w Chelmży. Pierwszy sezon badań. Osada pradziejowa (okres halsztacki i lateński/wpływów rzymskich?), osada wczesnośredniowieczna? (IX-1. poł. X w.) i grodzisko wczesnośredniowieczne (4. ćw. XI-XI/XII w.).

Badania wykopaliskowe na stanowisku 20, stanowiącym główny element wczesnośredniowiecznego zespołu osadniczego przy jeziorze Archidiakonka w Chelmży, przeprowadzono 26 VI-15 VII 1995 r. W części południowo-wschodniej grodziska wytyczono 3 wykopy o łącznej powierzchni ok. 45 m². Zlokalizowano je na najwyższym wypiętrzeniu wału grodziska oraz na jego zewnętrznym i wewnętrznym stoku. Jeden z wykopów (2/95) obejmował swoim zasięgiem wcześniejszy sondaż (1/92). Analiza układu stratygraficznego w wykopie 2/95 pozwoliła wyróżnić dwie wczesnośredniowieczne fazy osadnicze: fazę starszą (przedgrodową?; faza I), której pozostałością jest warstwa VIII, datowaną na podstawie zespołu ceramiki częściowo obtaczanej na IX-1. poł. X w., oraz fazę młodszą (grodową; faza II), której pozostałość stanowi warstwa VII, datowaną również na podstawie ceramiki, przede wszystkim zaś serii naczyń całkowicie obtaczanych o technologii i technice wykonania, a także zdobnictwie charakterystycznym dla 4. ćw. XI i XI/XII w.

W wykopie I/95 odsłonięto dobrze zachowane drewniane elementy konstrukcyjne wału grodowego, tzw. przekładkę, zalegające stosunkowo płytko pod powierzchnią.

Wydobyto kilkanaście fragm. ceramiki naczyniowej, w tym większość wczesnośredniowiecznych (głównie ceramika częściowo i całkowicie obtaczana) oraz zalegających na złożu wtórnym ułamków naczyń ceramiki „łużyckiej” z okresu halsztackiego i późnośredniowiecznej ceramiki stalowszarskiej. Wystąpiły także liczne kości zwierzęce. Spośród zabytków pozaceramicznych na uwagę zasługują: wyroby z żelaza (grocik strzały do łuku i trzewik pochwy od miecza) oraz szydło kościane. Wszystkie wymienione zabytki wydzielone zalegały jednak na złożu wtórnym.

Materiały wraz z kompletem dokumentacji przechowywane są w Instytucie Archeologii i Etnologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Badania będą kontynuowane.

Chełmża, st. 28
gm. loco, woj. toruńskie
AZP 36-43/88

Uniwersytet Mikołaja Kopernika
 Instytut Archeologii i Etnologii
 Zakład Archeologii Średniowiecza i Czasów
 Nowożytnych w Toruniu

Badania prowadził dr Dariusz Poliński (autor sprawozdania) przy współudziale mgr. Witolda Tokarskiego i 16-osobowej grupy studentów archeologii. Nadzór naukowy dr Wojciech Chudziak. Finansowane przez Fundację na Rzecz Nauki Polskiej w ramach programu „Adalbertus”, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu oraz Urząd Miejski w Chełmży. Pierwszy sezon badań. Osada pradziejowa (neolit, okres halsztacki i okres lateński/wpływów rzymskich?) i osada wczesnośredniowieczna (2. poł. X-XI/XII w.).

Badania wykopaliskowe na stanowisku 28, stanowiącym element składowy wczesnośredniowiecznego zespołu osadniczego przy jeziorze Archidiaconka w Chełmży, przeprowadzono w 26 VI-15 VII 1995 r. Założono 3 wykopy o łącznej powierzchni ok. 47 m². Większość obiektów kulturowych stwierdzono w obrębie wykopu III/95, który w trakcie eksploracji poszerzono do powierzchni ok. 27 m². Obiekty w formie jam miały silnie zniszczone partie stropowe (wieloletnia intensywna orka) oraz niekiedy bardzo niewielką miąższość (np. obiekt I/95 z wykopu I/95 — do ok. 15-20 cm), stąd też materiał zabytkowy wydobywany z ich górnych partii był częściowo przemieszany. Pod względem chronologii wyeksplorowane obiekty należy łączyć z dwiema wczesnośredniowiecznymi fazami osadniczymi, datowanymi na podstawie zespołów ceramiki naczyniowej: starszą (faza I) datowaną szeroko od 2. poł. X do poł. XI w. oraz młodszą (faza II) datowaną od poł. XI do przełomu XI i XII w.

Wydobyto ok. 1,5 tys. fragm. ceramiki naczyniowej, przede wszystkim wczesnośredniowiecznej (głównie ceramika częściowo i całkowicie obtaczana), ale także zalegające na złożu wtórnym ułamki naczyń ceramiki „łużyckiej” z okresu halsztackiego. Wystąpiły też liczne kości zwierzęce. Spośród zabytków pozaceramicznych na uwagę zasługują: 3 przęsłiki gliniane, szydło kościane, 2 szydła z poroża (w tym jedno kompletne), fragm. grzebienia z poroża oraz ostroga żelazna.

Materiały wraz z kompletem dokumentacji przechowywane są w Instytucie Archeologii i Etnologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Badania będą kontynuowane.